Język polski da się lubić

Tego należy unikać

Języka ojczystego uczymy się od pierwszych dni życia i pogłębiamy tę wiedzę przez kilkanaście lat nauki w szkole. Większość z nas uważa, że mówi po polsku idealnie, okazuje się jednak, że w mowie potocznej zakorzeniło się mnóstwo rażących błędów.

Z czym mamy największy problem? Oto lista najczęściej popełnianych błędów:

1. „W każdym bądź razie”

Takie sformułowanie jest przykładem zbitki dwóch niezależnych fraz. Powinniśmy się zdecydować, czy chcemy użyć w zdaniu wtrącenia „w każdym razie” czy „bądź co bądź”. „W każdym bądź razie” jest niepoprawne.

2. „Ilość” czy „liczba”?

Bardzo często mówimy lub piszemy np. „duża ilość ludzi”. Zasada jest taka, że słowo „liczba” dotyczy obiektów, które można policzyć, dlatego mówiąc o ludziach, powinniśmy stosować liczbę, nie ilość.

3. „Tylko i wyłącznie”

To bardzo lubiane sformułowanie z punktu widzenia poprawności językowej jest poważnym błędem. Można powiedzieć albo „tylko”, albo „wyłącznie”, gdyż są to synonimy. Stosujemy je razem jako silne podkreślenie, należy jednak pamiętać, że jest to niepoprawne.

4. „Na dzień dzisiejszy”

Choć z pozoru nie widać w tym wyrażeniu nic złego, zgodnie z aktualnymi zasadami poprawnej polszczyzny jest ono błędne. Wynika ono prawdopodobnie z próby zastosowania wyższego stylu w wypowiedzi, choć lepiej powiedzieć „aktualnie” lub po prostu „dzisiaj” i nie narażać się na wytknięcie błędu.

5. „Podaj tą książkę”

To chyba jeden z najbardziej rażących błędów w języku polskim. „Ta książka”, o którą prosi osoba wypowiadająca powyższe zdanie, może leżeć na wyciągnięcie „tej ręki”. Prosząc o nią, należy jednak powiedzieć „podaj mi tę książkę”, ewentualnie wskazując „podaj mi tę książkę tą ręką”. Problem tkwi w przypadkach! Formy „tę” używamy w odniesieniu do biernika, a „tą” – narzędnika.

Pamiętajmy, że w razie wątpliwości należy skorzystać ze słownika poprawnej polszczyzny lub porady językoznawcy. Z pomocą przyjdzie nam Internet (patrz obok).

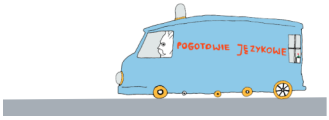

PORADNIE JĘZYKOWE

Poradnia językowa PWN
http:// poradnia.pwn.pl

Internetowa Poradnia Językowa Uniwersytetu Warszawskiego:
http:// ijp.uw.edu.pl

Telefoniczna i Internetowa Poradnia Językowa Uniwersytetu Szczecińskiego:
http:// www.wf.usz.edu.pl

W tym numerze:

Luknij przez linoł, czy kar stoi na stricie 2

Homonim, anagram, metagram 2

Czy wiesz, że…? 2

„Dziecko, co ty mówisz?” - czyli język... 3

Język polski w liczbach 3

Mów poprawnie! 3

Po godzinach... 4

Czym jest kultura języka?

Kultura języka to przywiązanie do języka ojczystego, duma z jego tradycji oraz działalność mówiącego nim społeczeństwa mająca na celu jak najlepsze jego opanowanie, bogacenie i doskonalenie środków językowych.

Składniki kultury języka to znajomość słownictwa i gramatyki oraz umiejętność posługiwania się językiem odpowiednim do sytuacji komunikacyjnej, którą tworzą: miejsce, czas, cel, temat rozmowy oraz jej uczestnicy.

Kulturze języka służą działania, które mają na celu poszerzenie wiadomości oraz umiejętności językowych. Podejmują je przede wszystskim: szkoła, autorzy książek i audycji promujących poprawne wypowiadanie się (np. „Ojczyzna–polszczyzna” prof. Jana Miodka) oraz wszystkie osoby, które dbają o piękno i poprawność języka polskiego.

Luknij przez łindoł, czy kar stoi na stricie

Luknij przez łindoł, czy kar stoi na stricie – tego typu żarty słowne często słyszy się jako komentarz parodiujący coraz większą liczbę zapożyczeń w polszczyźnie. Zdanie to wydaje się śmieszne, jednak problem nadużywania zapożyczeń w języku jest poważny.

Wydaje nam się, że zapożyczenia to zmora współczesności. To nieprawda. Język jest tworem żywym. Rozwija się od momentu powstania (w X wieku). Dzieje się tak na skutek uwarunkowań historycznych i kontaktów międzykulturowych. W ciągu wieków zapożyczaliśmy wyrazy z wielu języków – np. w średniowieczu z łaciny, języka czeskiego, niemieckiego, w XVI w. – z włoskiego, w XVIII – z języka francuskiego. Wieki XX i XXI przyniosły modę na j. angielski.

Niektóre wyrazy na stałe weszły do naszego słownika, przystosowały się pod względem pisowni, wymowy i odmiany i ich „obcości" nawet nie zauważamy. To **zapożyczenia całkowicie przyswojone**. Przykładem może być słowo *cegła* (zapożyczenie z języka niemieckiego) lub *fryzjer* (pochodzenie francuskie). Inne wyrazy to **zapożyczenia częściowo przyswojone**. Słowa te są używane powszechnie, ale często nieodmienne (*spaghetti, kakao*) lub odmienne, ale nie zapisywane po polsku (np. *casting*). Trzecią grupę stanowią tzw. **wyrazy-cytaty**, które nie przystosowały się do polskiej pisowni i odmiany oraz wymawiane są w sposób zbliżony do oryginału. Np. *à propos, ad acta, attaché, baby-sitter.*

Czy wszystkie zapożyczenia są potrzebne? Na pewno pożądane i poprawne są wyrazy wypełniające lukę językową, tzn. nazywające nowe przedmioty i zjawiska (np. *laptop, fitness, hot-dog*), zaś zbędne – słowa, które powielają wyrazy polskie (np. *shop* w znaczeniu *sklep* czy *free-time* jako *czas wolny*). Nadużywanie zapożyczeń lub stosowanie wyrazów, których się nie rozumie, prowadzić może do kompromitacji lub zabawnych sytuacji, jak ta z udziałem pewnej blondynki, która poprosiła w sklepie ze sprzętem telewizyjnym o lotnika:

- „Chyba pilota?" – poprawił ją sprzedawca.

- „Nie wiem" – odpowiedziała dziewczyna – „w sprawach technicznych jestem zupełnym lajkonikiem".

Homonim, anagram, metagram

Homonim, anagram, metagram to typy zadań szaradziarskich.

homonim – wyraz mający jednakowe brzmienie z innym wyrazem, ale różniący się od niego znaczeniem (np. *bal* – zabawa, *bal* – gruba belka; *kosa* – warkocz, *kosa* – narzędzie do koszenia; *karzę* (karać) – *każę* (kazać). Znaczenie homonimu rozpoznajemy na podst. kontekstu.

anagram – wyraz , wyrażenie, zdanie utworzone przez przestawienie głosek lub sylab innego wyrazu, wyrażenia, zdania (np. *tak – akt, palma – lampa*)

metagram – wyraz różniący się od innego wyrazu jedną (pierwszą) literą (np. *trawa – barwa*)

Spróbuj rozwiązać:

METAGRAM

„W zoo"

Jak chuda jest ta _ _ _ _ _ ,

można jej policzyć _ _ _ _ _.

ANAGRAM

„Harcerzem być"

Na szyi _ _ _ _ _ _

i śpiew na _ _ _ _ _ _.

HOMONIM

„Kucharz"

_ _ _ _ _ / _ garnku zupę z _ _ _ _ _ _,

na patelni mięso smaży.

(Zadania pochodzą z dwutygodnika szaradziarskiego „Rozrywka".)

Czy wiesz, że…?

Czy wiesz, że **21 lutego** obchodzimy Międzynarodowy Dzień Języka Ojczystego?

Święto to zostało ustanowione przez UNESCO 17 XI 1999r. Data ta upamiętnia wydarzenia w Bangladeszu, gdzie w 1952r. 5 studentów zginęło w czasie demonstracji, w której domagano się nadania językowi bengalskiemu statusu języka urzędowego. Wg UNESCO niemal połowa z 6 tys. języków świata jest zagrożona wyginięciem w ciągu 2-3 pokoleń. Od 1950r. zanikło 250 języków. Dzień Języka Ojczystego ma pomóc w ochronie różnorodności językowej jako dziedzictwa kulturowego.

W Polsce od 2012r. prowadzona jest kampania społeczno-edukacyjna **„Ojczysty - dodaj do ulubionych"**. Jej celem jest kształtowanie świadomości językowej Polaków i propagowanie dbałości o poprawność polszczyzny .

W 2013r. ruszyła kampania **„Język polski jest ą-ę"** podkreślająca wagę używania polskich znaków w komunikacji internetowej i SMS-owej. (Wg badań aż 67% Polaków nie używa polskich znaków przy pisaniu SMS - ów).

„Dziecko, co ty mówisz?” - czyli slang nastolatków

Slang młodzieżowy, **slang uczniowski** to język środowiskowy młodzieży.

Slang młodzieżowy cechuje duża zmienność czasowa. W każdym dziesięcioleciu młodzież używa specyficznych dla siebie określeń, które następnie zmieniają swoje znaczenie lub zastępowane są przez inne.

Slang młodzieżowy czerpie obecnie głównie z języka angielskiego, dawniej były to języki rosyjski i niemiecki.

Oto kilka przykładów:

A

A może frytki do tego? – coś jeszcze? *(z ironią)*

B

Biedra – sklep Biedronka

beka – coś śmiesznego

C

chillout – totalne wyluzowanie, brak jakichkolwiek problemów

D

dżołk – żart

F

fajnie masz na chacie – określenia tego używamy do osoby, która zachowuje się dziwacznie, śmiesznie, mówi od rzeczy.

H

hajs – pieniądze

hejter – zazdrosny koleś, który nie potrafi cieszyć się czyimś sukcesem, dlatego próbuje wytknąć mu wszystkie możliwe wady

K

kebab – piórnik/plecak wywrócony na lewa stronę

M

myk – czynność sprytna, zaskakująca, budząca podziw

O

ogarniać – rozumieć coś, mieć nad czymś kontrolę

R

rozkminić – myśleć nad czymś intensywnie, próbować coś rozgryźć

S

siara – wstyd

słitasny – bardzo słodki, śliczny

W

wajsy – wagary

Z

Z czego ha? – z czego się śmiejesz?

zaciesz – radość

zamulać – przynudzać

Język polski w liczbach

Liczba liter alfabetu – 32.

Liczba fonemów (fonem – dźwięk, najmniejszy element systemu językowego, nie mający własnego znaczenia, ale pełniący funkcję różnicowania znaczeń wyrazów) – 37.

Najkrótsze wyrazy – jednoliterowe (*a, e, i, o, u, w, z*; w staropolszczyźnie także: *k*).

Przeciętna długość wyrazu – 6 liter.

Najdłuższy wyraz jednosylabowy – *wszczeniesz* (10 liter).

Minimalny zasób słów (dla cudzoziemców uczących się języka polskiego) – ok. 800 wyrazów.

Zasób słów wystarczający w życiu codziennym – 2-5 tys. wyrazów.

Zasób słów używanych przez przeciętnie wykształconego Polaka – 5-10 tys. (wyrazów rozumianych – kilka razy więcej).

Pisarze o bardzo bogatym słownictwie – 50 tys. wyrazów.

Słownictwo zarejestrowane w podstawowych słownikach języka polskiego: ok. 0,5 mln wyrazów.

Mów poprawnie!

Częstym błędem językowym są tzw. **tautologie (pleonazmy**), czyli wyrażenia składające się z wyrazów to samo lub prawie to samo znaczących.

źle:	*dobrze:*
wracać z powrotem	wracać
fakt autentyczny	fakt
cofać się do tyłu	cofać się
błędna pomyłka	pomyłka, błąd
kontynuować dalej	kontynuować
okres czasu	okres
tydzień czasu	tydzień
spadać w dół	spadać
zabić się na śmierć	zabić się
w miesiącu maju	w maju
dwóch bliźniaków	bliźniacy
skręcić w bok	skręcić
akwen wodny	akwen
poprawić się na lepsze	poprawić się

Świadome zastosowanie zestawień tautologicznych w celach ekspresywnych nazywamy w stylistyce **figurą etymologiczną.** Taki środek wzmacnia efekt wypowiedzi, np.:

„Wisła ci śpiewkę śpiewa śpiewną, przez polską płynąc ziemię.”

(S. Wyspiański)

PO GODZINACH...

REDAKCJA

Kinga Danielczyk, kl. I c
Natalia Ciecierska, kl. II e
Karolina Wijatkowska, kl. II e
Klaudia Próchnicka, kl. II e
Izabela Regulska, kl. II e
Aleksandra Kasprzyk, kl. II g
Dagmara Stachurska, kl. II g

Opieka: Agata Marszał, Marta Płuciennik

Publikacja powstała w ramach szkolnego Tygodnia Kultury Języka Polskiego

kwiecień 2014

OGŁOSZENIA DROBNE

Śpiewającemu przy goleniu akompaniuję na grzebieniu.

Znalazłem bułkę do cheesburgera. Proszę o kontakt znalazcę sera.

Szkocka orkiestra zatrudni człowieka orkiestrę.

Zamienię poczucie humoru na powód do śmiechu.

Szukam końca - początek.

Skóra tygrysa - tanio (bo łysa).

PRZYSŁOWIA I POWIEDZONKA

Sytuacja jest poważna, kiedy władca śmieszy błazna.

Miej serce, ale patrzaj na ręce.

Ostatni będą pierwszymi lepszymi.

Nie pchaj nosa do ula, bo ci spuchnie gębula.

Solo chóru nie przebijesz.

Byłoby niebo w gębie, gdyby tak nie piekło.

HUMOR Z ZESZYTÓW

Suma to nie wynik dodawania, ale msza rano w niedzielę.

Węglowodan jest to węgiel zamoczony w wodzie.

Na globusie wyróżniamy południki, północniki i całe nocniki.

August II był elektronem Saksonii.

Antena jest córką Zeusa.

Mumia to żona faraona.

Na obiad w czwartek Stanisław August miał zawsze poetów i malarzy, bo bardzo ich lubił.

Na święta kupiliśmy półtora żywego karpia.

Nogę Kuby toczyła migrena.

ZE SŁOWNIKA WYRAZÓW NIECODZIENNYCH

ARIANIN – solista operowy

BIESIADA – uczta satanistów

BORÓWKA – wiertarka dentystyczna

CZESZKA – fryzjerka

DYKTATOR – producent sklejki

FOTOKOMÓRKA – niewielki zakład fotograficzny

ŁAMAŃCE JĘZYKOWE

Koszt poczt w Tczewie.

Ząb zupa zębowa, dąb zupa dębowa.

Cesarz często czesał cesarzową.

Bezczeszczenie cietrzewia cieszy moje czcze trzewia.

Na wyrewolwerowanym wzgórzu przy wyrewolwerowanym rewolwerowcu leży rewolwer.

Na peronie w Poroninie pchła pląsała po pianinie. Przytupnęła, podskoczyła i pianino przewróciła.

Czarny dzieciął z chęcią pień ciął.

Kurkiem kramu kręci kruk, kroplą tranu brudząc bruk.

Warzy żaba smar, pełen smaru gar, z wnętrza gara bucha para, z pieca bucha żar.